حرمين

رئاسة الشؤون الدينية
بالمسجد الحرام والمسجد النبوي

فَضَائِلُ وَآدَابُ المَسْجِدِ النَّبَوِيِّ وَأَحْكَامُ زِيَارَةِ قَبْرِ النَّبِيِّ ﷺ وَقَبْرَي صَاحِبَيْهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا

ديفهي

ދިވެހި

މަސްޖިދުން ނަބަވީގެ އިތުރު މާތްކަމާއި އަދަބުތަކާއި، އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޤަބުރުފުޅާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ދެ ޞާހިބުން رضي الله عنهما ގެ ޤަބުރުފުޅަށް ޒިޔާރަތްކުރުމުގެ ޙުކުމްތައް

މަސްޖިދުލް ޙަރާމާއި މަސްޖިދުން ނަބަވީގެ ދީނީ
ކަންތައްތަކާ ބެހޭ ރިޔާސަތުގެ އިލްމީ ކޮމިޓީ

فَضَائِلُ وَآدَابُ المَسْجِدِ النَّبَوِيِّ
وَأَحْكَامُ زِيَارَةِ قَبْرِ النَّبِيِّ ﷺ
وَقَبْرَي صَاحِبَيْهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا

މަސްޖިދުން ނަބަވީގެ އިތުރު މާތްކަމާއި އަދަބުތަކާއި، އަދި
ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޤަބުރުމުބާރަކާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ދެ ޞާޙިބުން
رضي الله عنهما ގެ ޤަބުރުމުބާރަކް ޒިޔާރަތްކުރުމުގެ ޙުކުމްތައް

اللَّجْنَةُ العِلْمِيَّةُ
بِرِئَاسَةِ الشُّؤُونِ الدِّينِيَّةِ بِالمَسْجِدِ الحَرَامِ وَالمَسْجِدِ النَّبَوِيِّ

މަސްޖިދުލް ޙަރާމާއި މަސްޖިދުން ނަބަވީގެ ދީނީ
ކަންތައްތަކާ ބެހޭ ރިޔާސަތުގެ ޢިލްމީ ކޮމިޓީ

بِسْمِ اللهِ الرَّحمَنِ الرَّحِيمِ

މަސްޖިދުއް ނަބަވީގެ އިތުރު މާތްކަމާއި އަދަބުތަކާއި، އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޤަބުރުފުޅާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ދެ ޞާޙިބުން رضي الله عنهما ގެ ޤަބުރުފުޅަށް ޒިޔާރަތްކުރުމުގެ ހުކުމްތައް

މުޤައްދިމާ

ޙަމްދުހުރީ ޢާލަމްތަކުގެ ވެރި ރައްބު الله އަށެވެ. އަދި ޞަލަވާތާއި ސަލާމް ހުރި ޢާލަމްތަކަށް ރަޙްމަތެއްކަމުގައި ފޮނުއްވުނު ކަލޭގެފާނަށެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުންނާއި އަޞްޙާބުންނާ، އަދި ޤިޔާމަތާ ހަމައަށް އެކަލޭގެފާނުގެ ސުންނަތުގައި ހިނގައި، އެކަލޭގެފާނުގެ ހިދާޔަތުން ހިދާޔަތް ލިބިގަތް މީހުންވެސް މި ޞަލަވާތުގައި ޝާމިލުކުރަމެވެ. އެއަށްފަހު ދަންނައެވެ:

ފަހެ މިއީ، މަސްޖިދުއް ނަބަވީގެ އެންމެ މުހިއްމު މާތް ކަންތައްތަކާއި، އެ ތަނަށް ޒިޔާރަތްކުރުމުގެ އަދަބުތަކާއި، އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ދެ އެކުވެރިންގެ ޤަބުރުފުޅުތަކަށް ޒިޔާރަތްކުރުމުގެ އަދަބުތައް ހިމެނޭ ކުރު ރިސާލާއެކެވެ. އަޅުގަނޑު އެ ކަންކަން ޖަމަޢުކުރީ، މަސްޖިދުއް ނަބަވީއަށް ޒިޔާރަތްކުރާ މީހުންނަށްޓަކައެވެ. އެއީ މި އުއްމަތުގެ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ މިސްކިތްކޮޅުގެ މާތްކަމާއި، އެ ތަނަށް ޒިޔާރަތްކުރުމާއި އެތަނުގައި ނަމާދުކުރުމުގެ އަދަބުތަކާމެދު އިލްމާއި ބަޞީރަތުގެ މަތިގައި އެމީހުން ވުމަށްޓަކައެވެ. މިކަން މިކުރަނީ މިހިން

ފައިދާކުރުމަށާއި، ބާޠިލު އަމަލެއްކަމުގައި ދެއްކުމަށާއި، އަދި އެއީ ޖާދޫގެ ވަޢްދުގުތު އެދިގެން ނާއިބްކޮށް ކުރެވުން ކަމެއްކަމުގައި ގެއްލުން އަދި، ދިރިހުރިކަމަށް، ގިނަގިނައިން ދެއްވާ އިލާހުގެ ޙަޟްރަތުގައި ދަންނަވާ ޙާލުގައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެއިލާހުގެ (ކަންކަމަށް އެދި) ސުވާލުވާ އެނގޭ ހެޔޮ ފަރާތެވެ. އަދި (ހުކުމްކަމުން އަދި އެ ފަރާތަށްގެ ޙަޟްރަތުން) އެއްފިދުކުރާ އެނޫން ފަދަ ކުރާތަށެވެ.

އިލްމީ ކޮޅި

ފުރަތަމަ ދަރަސް: މަޝްރޫޢުއް ނަމާދުގެ މާތްކަން

ﷲ ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿وَرَبُّكَ يَخۡلُقُ مَا يَشَآءُ وَيَخۡتَارُۗ مَا كَانَ لَهُمُ ٱلۡخِيَرَةُۚ سُبۡحَٰنَ ٱللَّهِ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشۡرِكُونَ﴿٦٨﴾﴾

މާނައީ: "ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ، އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ އެއްޗެއް ހައްދަވައި، އަދި އިޚްތިޔާރު ކުރައްވައެވެ. އެއުރެންނަކަށް އިޚްތިޔާރު ދިޔަދިނެއް ނުވެއެވެ. އެއުރެން ޝަރީކުކުރާ ތަކެތިން ﷲ ހުސްޠާހިރުވެ، މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ." [އަލް-ޤަޞަޞް: 68]، ހަމަކަށަވަރުން ﷲ ތަޢާލާ ވަޙީ މިގޮތުން އެއިލާހުގެ ނަބިއްޔާ ﷺ އަށްބަލައިވާ މުސްލިމުންގެ ގޮތެއްގައިވުރެން އިސްތިޚާރާކުރުމަށް، ގިނަގިނައިން މާތްކަލާނގެއާއި ހައްޤުބަޔާންކުރައްވާފައެވެ. އޭގެ ތަފްޞީލަކީ:

އަދި، އެ ތަންތަނުން ދަތުރުކުރައްވައިގެން ދާތީ ދީން މުސްލިމުންގެ ޙައްޤުން އެއް މުސްލިމަކަށް:

އެގޮތުން އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ އަރިހުން، ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިކަމަށް ގޯރާގައިވާކަމަށެވެ:

«لَا تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ: مَسْجِدِي هَذَا، وَمَسْجِدِ الحَرَامِ، وَمَسْجِدِ الأَقْصَى».

"ތިން މިސްކިތަކަށް މެނުވީ ދަތުރުމަތި ނުދެވޭނެއެވެ: ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މި މިސްކިތާއި، މަސްޖިދުލް ޙަރާމާއި، އަދި މަސްޖިދުލް އަޤްޞާއެވެ."[1].

އެތާނގައި (ނަބަވީ މިސްކިތުގައި) ކުރާ ނަމާދަށް، މަސްޖިދުލް ޙަރާމް ފިޔަވައި، އެ ނޫން ތަންތާނގައި ކުރާ އެއްހާސް ނަމާދަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ.

އެގޮތުން އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ އަރިހުންވެއެވެ: ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވި ކަމުގައިވެއެވެ:

«صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ، إِلَّا المَسْجِدَ الحَرَامَ».

"ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މި މިސްކިތުގައި ކުރާ ނަމާދުން، އެނޫން އެހެން ހުރިހާ ތަނެއްގައި ކުރާ އެއް ހާސް ނަމާދަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. އެއީ މަސްޖިދުލް-ޙަރާމް ފިޔަވައެވެ."[2].

އެއީ އެންމެ ފުރިހަމަ ދަރުމަން ލިބިގެން ބޮޑުވާ މައްޗަށް ބިނާ

---

[1] މި ޙަދީޘް ނެރުއްވީ އަލް-ބުޚާރީ، ނަންބަރު 1189 ގައެވެ. އަދި މުސްލިމް، ނަންބަރު 1397 ގައެވެ. އަދި މިއީ މުސްލިމްގެ ލަފްޒެވެ.

[2] މި ޙަދީޘް ނެރުއްވީ އަލް-ބުޚާރީ، ނަންބަރު 1190 ގައެވެ. އަދި މުސްލިމް، ނަންބަރު 1395 ގައެވެ. އަދި މި ލަފްޒު ވަނީ އަލް-ބުޚާރީ އަށެވެ.

އެޅިގެންވާ މިސްކިތް:

އެގޮތުން އަބޫ ސަޢީދުލް-ޚުދުރީ رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: އެބޭފުޅާ ވިދާޅުވިއެވެ: އަހަރެން، الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ އަރިހަށް ވަނީމެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިއަނބިކަނބަލުންގެ ތެރެއިން ބޭކަނބަލެއްގެ ގެކޮޅެއްގައެވެ. ދެން، އަހަރެން ދެންނެވީމެވެ: "އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ، ތަޤްވާގެ މައްޗަށް ބިންގާއެޅިފައިވަނީ ދެ މިސްކިތުގެ ތެރެއިން ކޮން މިސްކިތެއްތޯއެވެ؟" - (އަބޫ ސަޢީދު) ވިދާޅުވިއެވެ: - ދެން، އެކަލޭގެފާނު ކުޑި ހިލަ މުށެއް ނަންގަވައި، އެއިން ބިންގަނޑުގައި ޖެއްސެވުމަށްފަހު، ހަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

«هُوَ مَسْجِدُكُمْ هَذَا» لِمَسْجِدِ المَدِينَةِ.

"އެއީ ތިޔަބައިމީހުންގެ މިހިރަ މި މިސްކިތެވެ." އެއީ މަދީނާގެ މިސްކިތްކޮޅަށެވެ.[1]

އެ މިސްކިތުގައި އިލްމު އުނގެނުމުގެ އަޖުރު، الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ މުޖާހިދެއްގެ އަޖުރާ އެއްފަދައެވެ:

އެގޮތުން އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ހަދީޘްކުރައްވަނިކޮށް އަހަރެން އަޑުއިވިމެވެ:

«مَنْ جَاءَ مَسْجِدِي هَذَا، لَمْ يَأْتِهِ إِلَّا لِخَيْرٍ يَتَعَلَّمُهُ أَوْ يُعَلِّمُهُ، فَهُوَ بِمَنْزِلَةِ المُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللهِ، وَمَنْ جَاءَ لِغَيْرِ ذَلِكَ، فَهُوَ بِمَنْزِلَةِ الرَّجُلِ يَنْظُرُ إِلَى مَتَاعِ غَيْرِهِ».

"ތިމަންނާގެފާނުގެ މި މިސްކިތްކޮޅަށް، ހެޔޮކަމެއް އުނގެނުމަށް

---

[1] މި ހަދީޘް ނެރުއްވި މުސްލިމް، ނަމްބަރު (1398) ގައެވެ.

ނުވަތަ އުނގަންނައިދިނުމަށްޓަކައި ފިޔަވައި ނާންނަ މީހާ؛ ދެން އޭނާ ވަނީ الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ މުޖާހިދެއްގެ ދަރަޖައިގައެވެ. އަދި އެ ނޫން ކަމަކަށް އަތުވެއްޖެ މީހާ، ދެން، އެމީހާ ވަނީ އެހެން މީހެއްގެ މުދަލަކަށް ބަލަން ހުންނަ މީހެއްގެ މަންޒިލުގައެވެ."[١].

އެތާނގައި ޝަރަފުވެރިވެގެންވާ ރަވްޟާވެއެވެ:

އެގޮތުން އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ:

«مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمِنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الجَنَّةِ، وَمِنْبَرِي عَلَى حَوْضِي».

"ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ގެކޮޅާއި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މިންބަރުކޮޅާ ދެމެދުގައިވީ: ޖަންނަތުގެ ބަގީޗާތަކުގެ ތެރެއިން ބަގީޗާއެކެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މިންބަރުކޮޅު ވަނީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ޙައުޟު (ޤިޔާމަތްދުވަހު އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްވިގެންވާ ފެންގަނޑު) ގެ މަތީގައެވެ."[٢].

ދެވަނައީ: ޝަރަފުވެރި މަސްޖިދުލް-ނަބަވީއަށް ޒިޔާރަތްކުރުން އެއީ މުސްތަޙައްބުކަން

މި މާތްކަމާއި އެނޫންވެސް ކަންކަމަށްބަލައި، މަސްޖިދުލް-ނަބަވީގައި ނަމާދުކުރުމާއި އަޅުކަންކުރުމަށް ޒިޔާރަތްކުރުން މުސްތަޙައްބުވެގެންވެއެވެ.

- ފަހެ އެގޮތުން ހައްޖުވެރިޔާއާއި އެނޫން މީހުންނަށް، ހައްޖުގެ

---

[1] މި ޙަދީޘް ނަޤުލުކުރެއްވީ އިބްނު މާޖާ، ނަމްބަރު (227) ގައި ޞަޙީޙު ސަނަދަކުންނެވެ.

[2] މި ޙަދީޘް ނަޤުލުކުރެއްވީ އަލް-ބުޚާރީ، ނަމްބަރު 1195 ގައެވެ. އަދި މުސްލިމު، ނަމްބަރު 1390 ގައެވެ.

ކުރިން ނުވަތަ ފަހުންވެސް މަސްޖިދުއް-ނަބަވީއަށް ޒިޔާރަތްކުރުން ސުންނަތްވެސްނުވެއެވެ. އަދި މި ޒިޔާރަތަކީ، ޙައްޖުގެ ޝަރުޠުތަކުގެ ތެރެއިން، ނުވަތަ އޭގެ ރުކުންތަކުގެ ތެރެއިން، ނުވަތަ އޭގެ ވާޖިބުތަކުގެ ތެރެއިންވާ ކަމެއްވެސް ނޫނެވެ. އަދި ޙައްޖާ މިކަމާ އެއްވެސް ގުޅުމެއްވެސް ނުވެއެވެ.

- އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ މިސްކިތްކޮޅަށް ޒިޔާރަތްކުރުމަށް، ވަކި ޢަދަދަކަށް ނަމާދުކުރާކަން، ނުވަތަ މަދީނާގައި ވަކި މުއްދަތަކަށް ޤާއިމުވެގެން ހުންނާކަން ޝަރުޢުވެގެން ނުވެއެވެ. ކިއެއްމަ، ފަރުޟެއްވިޔަސް ސުންނަތްވިޔަސް، (އެތަނުގައި) އެންމެ ނަމާދެއް ކުރުމުންވެސް އެ ޒިޔާރަތް ޙާޞިލުވެއެވެ.

- މަސްޖިދުއް ނަބަވީއަށް ޒިޔާރަތްކުރާ މީހާ، އެތަނުގައި ހުރިހާ ފަރުޟު ނަމާދުތަކާއި، އަދި ސުންނަތް ނަމާދުތައްވެސް އަދާކުރުން މުސްތަޙައްބުވެގެންވެއެވެ. އަދި ކުރިން އިސްވެދިޔަ ފަދައިން، އެތަނުގައި ކުރާ ނަމާދު، މަސްޖިދުލް-ޙަރާމް ފިޔަވައި، އެ ނޫން މިސްކިތެއްގައި ކުރާ އެއްހާސް ނަމާދުންވުރެ ހެޔޮވާނީއެވެ.

ތިންވަނަ: މަސްޖިދުއް-ނަބަވީއަށް ޒިޔާރަތްކުރުމުގެ އަދަބުތައް

މުސްލިމުމީހާ މަސްޖިދުއް-ނަބަވީއަށް އަތުވެއްޖެނަމަ، ފަހެ އުއްމުރާން މިސްކިތްކާއި އަދި ހައްދިމާން މަސްޖިދުއް-ނަބަވީއާ ގުޅުންހުރި

ޝަރުޢީ އަދަބުތަކުން ޒީނަތްތެރިވުން އޭނާއަށް އެދެވި މުސްތަޙައްބުވެގެންވެއެވެ. އަދި:

މަޑުމައިތިރިކަމާއި ހަމަހިމޭންކަމާއި، ޠާހިރުވެ، ރިވެތި ސިފައެއްގައި، އަދި މީރުވަސް ލުވާ ޙާލުގައި މިސްކިތަށް އައުމެވެ. އެގޮތުން، އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

«إِذَا ثُوِّبَ لِلصَّلَاةِ فَلَا تَأْتُوهَا وَأَنْتُمْ تَسْعَوْنَ، وَأْتُوهَا وَعَلَيْكُمُ السَّكِينَةُ، فَمَا أَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا، وَمَا فَاتَكُمْ فَأَتِمُّوا، فَإِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا كَانَ يَعْمِدُ إِلَى الصَّلَاةِ فَهُوَ فِي صَلَاةٍ».

"ނަމާދަށް ޤާމަތްގޮވައިފިނަމަ؛ ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އަވަސްއަރުވާގެން ނަމާދަށް ނާންނަހުށިކަމަވެ. އެކަމަކު ތިޔަބައިމީހުން ހަމަހިމޭންކަމާއެކު ނަމާދަށް އަންނަހުށިކަމަވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަމާދުން ލިބުން މިންވަރެއް ކުރާހުށިކަމަވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފާއިތުވި މިންވަރެއް ފުރިހަމަކުރާހުށިކަމަވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުންގެ މީހަކު ނަމާދަށް އައުމަށް ޤަޞްދުކޮށް ކުރިމަތިލައިފިނަމަ؛ ފަހެ އޭނާ އޮވަނީ ނަމާދުގައެވެ."[1]، އަބޫ ސަޢީދުލް-ޚުދްރީ رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

«الغُسْلُ يَوْمَ الجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ، وَأَنْ يَسْتَنَّ، وَأَنْ يَمَسَّ طِيبًا إِنْ وَجَدَ».

---

[1] މި ޙަދީޘް ޞަޙީޙު އަލް-ބުޚާރީ، ނަންބަރު 636 ގައެވެ. އަދި މުސްލިމް، ނަންބަރު 602 ގައެވެ.

"ހުކުރު ދުވަހު ހިނައިގަތުމަކީ ބާލިޣުވެފައިވާ ކޮންމެ މީހެއްގެ މައްޗަށް ވާޖިބެކެވެ. އަދި ސިވާކުކޮށް، އަދި އޭނާއަށް ލިބިއްޖެނަމަ، ހުވަނދުލާ ހުއްޓެވެ."[1]، އަންހެނާއާމެދު ދަންނައެ، އެކަނބުލޭ މިސްކިތަށް އަތުވެއްޖެނަމަ؛ އެކަނބުލޭގެ ޙިޖާބުން ނިވާވެ ފަރުދާވެގެންވުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. އަދި އެކަނބުލޭގެ މީރުވަސްދުވާ ތަކެތި ނުވަތަ ޢަތަރު ލުން ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ. އެއީ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ބަސްފުޅަށްޓަކައެވެ:

«إِذَا شَهِدَتْ إِحْدَاكُنَّ الْمَسْجِدَ فَلَا تَمَسَّ طِيبًا».

«ތިޔަ ކަނބަލުންގެ ތެރެއިން ކަނބަލަކު މިސްކިތަށް ހާޟިރުވެއްޖެނަމަ؛ ފަހެ މީރުވަސްދުވާ އެއްޗެއް ނުޖައްސަވާށެވެ.»[2].

މަސްޖިދުއް-ނަބަވީއަށް ވަންނައިރު ކަނާތްފައި އިސްކުރުމާއި، މިސްކިތަށް ވަންނުމުގެ ދުޢާ ކިޔުން.

ފަހެ އެގޮތުން [illegible] މީހާ، އެހެނިހެން މިސްކިތްތަކަށާ އެއްފަދައިން މަސްޖިދުއް-ނަބަވީއަށް ވަންނައިރުވެސް، އޭނާގެ ކަނާތްފައި އިސްކުރުން މުސްތަޙައްބުވެގެންވެއެވެ. އަދި އޭނާ މި ދުޢާ ކިޔާނެއެވެ:

«بِسْمِ اللَّهِ، وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ».

މާނައީ: "ﷲ ގެ އިސްމުފުޅުން ވަންނަމެވެ. އަދި ﷲ ގެ ރަސޫލާގެ

---

[1] [illegible] [illegible] [illegible]. އެއީ އަލް-ބުޚާރީ، ނަންބަރު: (846)، އަދި މުސްލިމް، ނަންބަރު: (858) ގައެވެ. އަދި އަލް-[illegible].

[2] މި ހަދީޘް ޞަޙީޙު މުސްލިމް ނަންބަރު 443 ގައެވެ.

މައްޗަށް ސަލާމްލައްވާށެވެ. الله އެވެ! މި އަޅާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާދީއެވެ! އަދި ތިބާ އިލާހުގެ ރަޙްމަތުގެ ދޮރޮށްތައް މި އަޅާއަށްޓަކައި ހުޅުއްވާދެއްވާދީއެވެ."[1]، އަދި ހަމައެފަދައިން މިހެން ކިޔާހުރިކަމެވެ:

«أَعُوذُ بِاللَّهِ العَظِيمِ، وَبِوَجْهِهِ الكَرِيمِ، وَسُلْطَانِهِ القَدِيمِ، مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ»[2].

މާނައީ: "މަތިވެރި الله ގެ ބަރަސްތަރަމުން، އަދި އެކަލާނގެ މާތްވަންތަ ވަޖުހާއި، އަދިވެސް އިސްވެވަންތާ ބާރު ދަރުވެރިކަން: ހައްދުނަވް ހައުވި ރަޙްމަތުން ގުދުރަތްވަންތާ ޝައިޠާނާގެ ކިބައިން ރައްކާތެރިކަން ހޯދަން އެދުމެވެ."

މިސްކިތުގެ ތަޙިއްޔާ އަދާކުރުން: މަސްޖިދުލް-ނަބަވީއަށް ނަމާދުކުރުމުން ވަންނަ މިހާރު، އިށީނުމުގެ ކުރިން ތަޙިއްޔަތުލް-މަސްޖިދުގެ ދެ ރަކުޢަތް ކުރުން ސުންނަތެކެވެ. އެގޮތުން، އަބޫ ޤަތާދާ އަލް-ޙާރިޘް ބިން ރިބްޢީ އަލް-އަންޞާރީ رضي الله عنه، ވިދާޅުވިއެވެ: ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

«إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمُ المَسْجِدَ، فَلَا يَجْلِسْ حَتَّى يُصَلِّيَ رَكْعَتَيْنِ».

“ތިޔަބައިމީހުންކުރެ މީހަކު މިސްކިތަށް ވަދެއްޖެނަމަ؛ ފަހެ ދެ ރަކުޢަތް ނަމާދުކޮށްލުމާ ދާންދެން ނުއިށީންނާށެވެ.”[3].

ފުރަތަމަ ސަފުތަކުގައި ނަމާދުކުރުމުން ފުރުޞަތުހޯދުން. އެއީ އ

---

[1] މި ޙަދީޘް ނަޤުލުކުރެއްވީ އިބްނު މާޖާ، ނަންބަރު (771) ގައި، ބައްލަވާ ސަޙީޙުކުރައްވާފައެވެ.

[2] މި ޙަދީޘް ނަޤުލުކުރެއްވީ އަބޫ ދާވޫދު، ނަންބަރު (466) ގައި، ބައްލަވާ ސަޙީޙުކުރައްވާފައެވެ.

[3] މުއްތަފަޤުން ޢަލައިހި. ރިވާކުރެއްވީ އަލް-ބުޚާރީ، ނަންބަރު: (1171) ގައެވެ. އަދި މުސްލިމް، ނަންބަރު: (714) ގައެވެ.

ސަފުތަކުގައިވާ ބޮޑުވެގެންވާ މާތްކަމަށް ބަލައެވެ. އަދި އެ ސަފުތަކަށް ދިޔުމަށް ކުރިޔާލައި އަވަސްވެގެން މެނުވީ އެކަން ނުވާނެއެވެ. އެމީ އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ޙަދީޘްގައި، الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވި އައިސްފައިވާއެވެ:

«لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي النِّدَاءِ وَالصَّفِّ الأَوَّلِ، ثُمَّ لَمْ يَجِدُوا إِلَّا أَنْ يَسْتَهِمُوا عَلَيْهِ لَاسْتَهَمُوا».

"މީސްތަކުންނަށް ބަންގީއާއި ފުރަތަމަ ސަފުގައިވާ ކަންކަން އެނގޭނަމަ؛ ދެން އެކަމަށް ގުރުއަތު ލައިގެން މެނުވީ އެކަން ނުވީނަމަ، އެމީހުން އެކަންވެސް ކުރީހެވެ."[١]، އަދި އެކަލޭގެފާނު ﷺ އެކަލޭގެފާނުގެ އަސްޙާބުން رضي الله عنهم އަށް ޙަދީޘްކުރެއްވި ބަސްފުޅަށްބަލައެވެ:

«تَقَدَّمُوا فَأْتَمُّوا بِي، وَلْيَأْتَمَّ بِكُمْ مَنْ بَعْدَكُمْ، لَا يَزَالُ قَوْمٌ يَتَأَخَّرُونَ حَتَّى يُؤَخِّرَهُمُ اللهُ».

“ތިޔަބައިމީހުން ކުރިއަށް ޖެހި، ތިމަންކަލޭގެފާނު އިމާމުކޮށް ގޮތުގައި ބަލައިގެން ތަބާވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ފަހުން ތިބި މީހުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތަބާވާހުށިކަމެވެ. ބަޔަކުމީހުން ފަހަތަށް ޖެހި ފަސްވުމުގައި ދެމިހުރެއެވެ. އެހެންކަމުން الله އެމީހުން ފަސްކުރައްވައިލައްވަމުން ދާންދެނެވެ.”[٢].

---

[1] މުއްތަފަޤުން ޢަލައިހި. ރިވާކުރެއްވީ އަލް-ބުޚާރީ، ނަމްބަރު: (615) ގައެވެ. އަދި މުސްލިމް، ނަމްބަރު: (437) ގައެވެ.

[2] މި ޙަދީޘް ނެރުއްވީ މުސްލިމް ނަމްބަރު 438 ގައެވެ.

ދެންފަހެ އަންހެނުންނަން ބަލާއިރު، އެކަނބަލުންނަން އެންމެ ހެޔޮވެގެންވަނީ އެންމެ ފަހަތު ސަފުތަކުގައި ނަމާދުކުރުމާއި، ފިރިހެނުންނާ ދުރުގައި ތިބުމެވެ. އެއީ އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވާ ޙަދީޘްން◌ް ޖަކައިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

«خَيْرُ صُفُوفِ الرِّجَالِ أَوَّلُهَا، وَشَرُّهَا آخِرُهَا، وَخَيْرُ صُفُوفِ النِّسَاءِ آخِرُهَا، وَشَرُّهَا أَوَّلُهَا».

“ފިރިހެނުންގެ ސަފުތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮވެގެންވަނީ ކުރީ ސަފެވެ. އަދި އެންމެ ނުބައިވެގެންވަނީ އެންމެ ފަހު ސަފެވެ. އަދި އަންހެނުންގެ ސަފުތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮވެގެންވަނީ އެންމެ ފަހު ސަފެވެ. އަދި އެންމެ ނުބައިވެގެންވަނީ ކުރީ ސަފެވެ.”[1]، ނަމަވެސް، އެ އަންހެނުން ވަކިން ނަމާދުކުރާނަމަ، ނުވަތަ -މަސްޖިދުއް ނަބަވީގައި ވާ ފަދައިން- އެ އަންހެނުންބަލުންނާއި ފިރިހެނުންނާއި ދުރުދުރާއް ވާނަމަ، ގެރަ އެހިނދުން އެކަނބަލުންގެ ސަފުތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮވެގެންވަނީ އެންމެ ކުރީ ސަފެވެ. އެއީ އެކަމުގައިވާ ކިއްސާވާ ނެތިގެންނާމެއެވެ.

އިމާމުގެ ފަރުމާނީގައި ނަމާދުކުރެއްވުމުގައި، އާނއީ ކުރިއަށް އެރުވާލަ ހިނާރުވާ ދުރުވުން. އެއީ އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

---

[1] މި ޙަދީޘް ނަގުލުކުރެއްވީ މުސްލިމް ނަންބަރު 440 ގައެވެ.

«إِنَّمَا جُعِلَ الإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ».

«ހަމަކަށަވަރުން އިމާމު ޢައްޔަނުކުރެވުނުކަން ކަށަވަރީ އޭނާއަށް ތަބަޢަވެވުމަށެވެ»[1].

ނަމާދުކުރާ މީހާ އިމާމުގެ ކުރިއަށް އެރުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ. އެއީ ޟަރޫރީ ޙާލަތެއްގައި، ނަމާދުކުރާ މީހުންނާގެން މިސްކިތް ފުރިފައިވުމުގެ ސަބަބުން، އިމާމުގެ ކުރިމަތީން ފިޔަވައި ނަމާދުކުރަން ޖާގައެއް ނުލިބޭ ޙާލަތުގައި މުސްތަޘްނާއެވެ.

ސަފުތަކުގެ ދެތެރޭގައި ހުންނަ ހުސްތަންތަން ފުރުމަށާއި، ސަފުތައް ސީދާކުރުމަށް ސަމާލުކަންދިނުން. އަކަމަކު އެއީ މިސަކުންނާ ބޭއްދިހި އެމީހުންނަށް ދަތި އުނދަގޫކުރުމާއި، އެމީހުންގެ ކަނދުރާތައް ހުރަސްކުރުމާއި، އަދި ނަމާދުހަން ފިބޭ މީހުންގެ ކުރިމަތީން ހުރަސްކުރުން ފަދަ ކަންކަމުން ރައްކާތެރިވުމުކަގައެވެ. އެހެނީ އެކަންކަމުގެ ސަބަބުން އޭނާ ފާފައަށް ވެއްޓޭނެއެވެ.

ޝަރަފުވެރި ރަވްޟާގައި ނަމާދުކުރަން ފަހިވެ ފަސޭހަވެއްޖެ މީހަކު އަބަދުގައި ނަމާދުކުރުން. އަދި އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه، ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވާފައިވާ ޙަދީޘަންބަކައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

«مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمِنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الجَنَّةِ، وَمِنْبَرِي عَلَى حَوْضِي».

"ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ގޯތާއި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މިންބަރުދޭ

---

[1] މި ޙަދީޘް ނަޤުލްކުރީ އަލް-ބުޚާރީ، ނަންބަރު 722 ގައެވެ. އަދި މުސްލިމް، ނަންބަރު 417 ގައެވެ.

ދެމެދުގައިވަނީ: ޖަންނަތުގެ ބަގީޗާތަކުގެ ތެރެއިން ބަގީޗާއެއްކަމެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މިންބަރުކޮޅު ވަނީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ޙަވްޟުކޮޅުގެ މަތީގައެވެ."[1].

ރަވްޟާގައި ނަމާދުކުރުމުގެ މާތްކަމާ ގުޅޭގޮތުން ވަކި ހާއްސަ މާތްކަމެއް ވާރިދުވެފައެއް ނުވެއެވެ. އެހެންކަމުން -ކުރިން އިސްވެދިޔަ އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ހަދީޘުން ދަލީލުކުރި ފަދައިން- އެއީ ޖަންނަތުގެ ބަގީޗާތަކުގެ ތެރެއިން ބަގީޗާއެއްކަން ޘާބިތުވެފައިވެއެވެ. އަދި އަޅުކަމެއް ކުރެވޭ ޒަމާނާއި ތަނުގެ މާތްކަމުން، އަޅުކަންތައްވެސް މާތްވެ ހެޔޮވެގެންދެއެވެ.

* ޒިޔާރަތްކުރާ މީހާ، ރަވްޟާގައި ނަމާދުކުރުމަށް މުނާސަބު ވަޤުތުތައް އިޚްތިޔާރުކުރާން، [illegible] މަދު ވަޤުތުތަކަށް [illegible] [illegible]. [illegible]، [illegible] ނަމާދުކުރުމުގެ ބޭނުމުގައި، އޭނާގެ މުސްލިމު އަޚުންނަށް [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] އަރައި [illegible] [illegible]، އަދި ނަމާދުކުރަން [illegible] [illegible] ކުރިމަތިން [illegible] ދިނުން [illegible]. [illegible] ރަވްޟާގައި ނަމާދުކުރުމަކީ ނަފުލު (ސުންނަތް) ކަމެކެވެ. އެހެންކަމުން [illegible] [illegible] [illegible] ވާޖިބުވެގެންނުވެއެވެ. [illegible] ޒިޔާރަތްކުރާ މީހާ، ރަވްޟާއަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

---

[1] މުތްތަފަޤުން ޢަލައިހި. (އަލް-ބުޚާރީ އާއި މުސްލިމު [illegible] އެއްބަސްވެފައިވާ ޙަދީޘެކެވެ.) އަލް-ބުޚާރީ، ނަމްބަރު 1195 ގައެވެ. އަދި މުސްލިމު، ނަމްބަރު 1390 ގައެވެ.

އިސްތިޢާމުކަމުގައި ހިފެހެއްޓުމަށާއި، މުނާސަބު ވަޤުތުތަށް އިޚްތިޔާރުކުރުމަށާއި، އަދި ޢިބާދަތްކުރާ މީހުން ފެއްރުން އިސްތިޢާމަލުކުރާ ފަރާތްތަކަށް އެހީތެރިވުމަށް ސަމާލުކަން ދޭންވާނެއެވެ.

ސަލާމުކުރުމާއި، ޤުރުއާން ކިޔުމާއި، ދުޢާކުރުމާއި، ޛިކުރުގެ މަޖިލިސްތަކަށާއި، ޢިލްމީ ދަރުސްތަކާއި، ހިރިތި ޝުރްޢާން އުސޫލުތަކަށް ބަޔަކު، އަދި އެކަންކަމުގައި އެބައި އުޅުމަކީ ﷲ ގެ ޝިޢާރުތަކަށް ތަޢުޒީމްކުރުމުގެ ތެރެއިން ވަކި ގޮތެކެވެ.

ﷲ ޖައްލަ ވަޢައްޒަގެ ޝިޢާރު އިޙްތިރާމްކުރުމަކީ، އެ ޝިޢާރު ގަބޫލުކުރުމާއި، ހިތުގައި ހުރުމަތްތެރިކަމާއި، އަދި ޝިޢާރުތަކާއި، ހިތުގައި ތިބޭ އަޅުގަނޑުމެންގެ މުސްލިމުން ކަންކަމުގައި އިޙްތިރާމްކުރުމާއި އެކު ޢަމަލުކުރުމެވެ. ﷲ ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވައެވެ:

﴿ذَٰلِكَۖ وَمَن يُعَظِّمۡ شَعَـٰٓئِرَ ٱللَّهِ فَإِنَّهَا مِن تَقۡوَى ٱلۡقُلُوبِ ٣٢﴾

މާނައީ: "އެކަންތައް އެގޮތަށެވެ. އަދި ﷲ ގެ ޝިޢާރުތަކަށް ތަޢުޒީމްކުރާ މީހާ، ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ހިތްތަކުގެ ތަޤުވާވެރިކަމުގެ ތެރެއިންނެވެ." [އަލް-ޙައްޖު: 32].

ﷲ ޖައްލަ ވަޢައްޒަ ޙަރާމްކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތަކަށް ތަޢުޒީމްކުރުން: އެގޮތުން މަސްޖިދުލް-ޙަރާމާއި ޢަރަފާތާއި މިނާ، އަދި އެނޫން ތަނުތަކާއި، ޙަރަމްގެ ހުރިހާ ތަނެއް ކަމުގައި ވާތީވެ ޚާއްޞަކޮށް ޙުރުމަތް ކުރަންވާނެއެވެ. އަދި މި މާތް

ބިންތަކުގައި ފާފައަކަން އަރައިގަތުމުގެ ބޭޒާރުކަމާއި، އާދެ ސަވާބުބޮޑުން ލިބޭނެ ބުނޫބޮޑަށް ދަނޑިގެން ހައްޖަވެ. އަދިވެސް ޖަމާޢަތާއި ބެހޭ މާތްކަމުން، ފާފަތައް ބޭޖެވެ ގަދަގަދަވެގެންނެއެވެ. އެދުރަގެން ޖިއްޔާގެ ކުރަންގެޅިކުރުމަށް ހުރި ބުރަގުބާވެސްޑާވެ. އަދި މުސްލިމު އަންހެނާ ޝަރުޢީ ޙިޖާބުވުރުގައި ހިދުމަތު ދާޖިއްޔާގައި، ގިރިހެނެން ގެނބުރުވަރުހެން ނުދިނުމަށް ބަލާ ޢިނަތްގެރިކަން ފާފުނުކޮށްކަމަށް ގަދަފާތްރިވާ ސަމާހުކަން ދާހިރިކަމަ. އަހަރި ހަމަކަނަވަރުން މިކަމާ ފާފާ ބޭޒެވޭނުވާ.

ގޮތޭ ނަގޭން ނުވަތަ ފުނުނުން ޤަބޫލުކުރާ ވިޔަފާރިތަކުގެ ބަދަލުގައި މަސްޖިދުތަކުން ހިރާޖަރުވާ ރައްކާތެރިކުރެވޭ. އަދި އެ ބޭރުތަކުގައި ވިޔަފާރިކުރުން ވަކިވެގެން ނުވަތަ ގޮތުގައި ވީނަމަވެސް; އެކަމުގެ ނުރައްކާތެރިކަން އިތުރަށް ބޮޑުވެގެންދެއެވެ.

މަސްޖިދުއް-ނަބަވީ އެތަނާ އެކަށިގެން ނުވާ ކޮންމެ ކަމަކުން ރައްކާތެރިކުރުމެވެ. އަޑުގަދަކުރުމާއި، ގެއްލިފައިވާ އެއްޗެއް ހޯދުމަށް އިޢުލާނުކުރުމާއި، ވިޔަފާރިކުރުން ފަދަ، އެތަނުގައި އެނޫން މިސްކިތްތަކުގައިވެސް ކުރުން އެކަށީގެންނުވާ އެންމެހައި ކަންކަމުން ޖާހިރުކުރުން ބަޔާންކޮށްދެވެ. އެއީ އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިކަމަށް އައިސްފައިވާ ޙަދީޘްފުޅުގައިވާ ފަދައިންނެވެ. އެކަށޭގޮތުން ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

«إِذَا رَأَيْتُمْ مَنْ يَبِيعُ أَوْ يَبْتَاعُ فِي المَسْجِدِ، فَقُولُوا: لَا أَرْبَحَ اللَّهُ تِجَارَتَكَ، وَإِذَا رَأَيْتُمْ مَنْ يَنْشُدُ فِيهِ ضَالَّةً، فَقُولُوا: لَا رَدَّ اللهُ عَلَيْكَ».

“މިސްކިތުގައި މީހަކު ވިއްކާތަން ނުވަތަ ގަންނަތަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފެނިއްޖެނަމަ ބުނާށެވެ: 'ކަލޭގެ ވިޔަފާރިން الله ފައިދާއެއް ނުކުރައްވާށިއެވެ.' އަދި ގެއްލިފައިވާ އެއްޗެއް ހޯދަން އެތަނުގައި އިޢުލާނުކުރާ މީހަކު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފެނިއްޖެނަމަ ބުނާށެވެ: الله އެ އެއްޗެއް ތިބާއަށް ރައްދު ނުކުރައްވާށިއެވެ.”[1].

އަމިއްލަ ސާފުތާހިރުކަމަށް ފަރުވާތެރިވުމާއި، އަދި ލޮނުމެދާއި، ފިޔާއާއި، ދުން، އަދި ދާ ފަދަ، ނަމާދަށް ތިބޭ އޭނާގެ އަޚުންނަށް އުނދަގޫޖެހޭ ނުބައި ވަސްތަކުން ރައްކާތެރިވުމެވެ. އަދި ޖާބިރު ބްނު ޢަބްދު الله رضي الله عنه ވިދާޅުވި ޙަދީޘަށް ބަލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވައެވެ:

«مَنْ أَكَلَ ثُومًا أَوْ بَصَلًا، فَلْيَعْتَزِلْنَا - أَوْ قَالَ: فَلْيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا - وَلْيَقْعُدْ فِي بَيْتِهِ».

«ލޮނުމެދު ނުވަތަ ފިޔާ ކައިފިމީހާ ތިމަންމެންނާ އެއްކިބާވެރިވާށެވެ - ނުވަތަ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: ތިމަންމެންގެ މިސްކިތާ އެއްކިބާވެރިވާށެވެ- އަދި އޭނާގެ ގޭގައި އިށީނދެ އިންނަހުށިކަމެވެ»[2].

މަސްޖިދުއް-ނަބަވީގެ ސާފުތާހިރުކަމަށް ފަރުވާތެރިވުމާއި، އަދި

---

[1] މި ޙަދީޘް ނަޤުލުކުރެއްވީ އަތް-ތިރްމިޛީ، ނަމްބަރު (1321) ގައެވެ. އަދި އިބްނު ޚުޒައިމާ، ނަމްބަރު (1305) ގައި، ޞައްޙު ސަނަދަކުންނެވެ.

[2] މި ޙަދީޘް ނަޤުލުކުރެއްވީ އަލް-ބުޚާރީ، ނަމްބަރު 7359 ގައެވެ. އަދި މުސްލިމު، ނަމްބަރު 564 ގައެވެ.

ހާއްސަކޮށް ރަމަޟާންމަހު ކާތަކެތީގެ ބާކީއާއި ރޯދަވީއްލާ ސަފުރާތަކުގެ ބާކީ ފަދަ ކުނި މިސްކިތުގެ އެތެރެއަށާއި ގޯތިތެރެއަށް ދޫކުރުމާއި، މަގުތަކާއި ގޯތިތެރެއަށް ކުނިއެޅުން ފަދަ ކަންކަމުން ދުރުހެލިވުން.

ހިނގާބިލާތުމަން އޮންނަތަނާއި، ދޮރުތަކުގެ ވަންނަ ދޮރާއި، ބޮޑުކަމު ގޮތުގައި ނަމާދުކުރަމުން އަދަބުވެރިވުމެވެ. އަދި އެކަމުގެ ސަބަބުން ފަސްކުރަމުން އުފާވެރިކަމާއި، މަޤްބޫލު ބަރަކާތާއި، އަދި މުސްލިމުންނަށް އަނިޔާވާގޮތަށް ކަންކަން ކުރުމުން ދުރުވާން ވާނެއެވެ.

ހިނގާބިލާ ނަމާދުކުރަމުން -މަސްޖިދުއްނަބަވީގެ އަޅުގަނޑުމެން ނަމާދުކުރަމުން- އެއިން ކަންތަކެއް ބަލައިލުމަށް މިސްކިތްތަކުގައި ތަނަވަސްކަމެވެ. ހިނގާބިލާ ހަމަނުގަނެ، އަދި ހަމަބިނާ ކަމަކު ނަމާދުކުރުމެވެ. އަދި މި މިސްކިތެއްގެ އިމާމުކުރާ ކުރިއަށް އަރުވުން ސަމާލު ރައްކާތެރިވާން ވާނެއެވެ.

މިސްކިތުން ނިކުންނައިރު ވާތް ފައި އިސްކޮށް، މިފަދައިން ކިޔާށެވެ:

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ».

"الله ތަޢާލާ! ކިބައިގާނުގެ ފަޟްލުވަންތަކަމުން ދެއްވުމަށް މިއަދާ އެދި ދަންނަވަމެވެ."[1]، ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަމުރަކީ ބަޔާނާ ކިޔަވައި މިހެން ކިޔާނީއެވެ:

---

[1] މި ހަދީޘް ނަޤުލުކުރެއްވި މުސްލިމް ނަމްބަރު 713 ގައެވެ.

«رَبِّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي، وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ فَضْلِكَ».

މާނައީ: "އަޅުގެ ވެރި ރައްބެވެ! ތި އަޅާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނިއެވެ! އަދި އިބަ އިލާހުގެ ފަޟްލުވަންތަކަމުގެ ދޮރުކޮޅުތައް ތިއަޅާއަށްޓަކައި ހުޅުވާދެއްވާނިއެވެ!"[1].

ހަތަރުވަނީ: ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޤަބުރުކޮޅާއި، އެކަލޭގެފާނުގެ ދެ ޞަޙާބީން رضي الله عنهما ގެ ޤަބުރުތަކަށް ޒިޔާރަތްކުރުމުގެ ޙުކުމްތަކާއި އަދަބުތައް

* ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޤަބުރުކޮޅާއި، އެކަލޭގެފާނުގެ ދެ ޞަޙާބީންކަމުގައިވާ: އަބޫ ބަކުރާއި އުމަރު رضي الله عنهما ގެ ޤަބުރުތަކަށް ޒިޔާރަތްކުރުން، މަދީނާގެ އަހުލުވެރިންނަށާއި އަދި އެ ރަށަށް ޒިޔާރަތްކުރުން އަދި [illegible] އަންނަ މީހުންނަށް މުސްތަޙައްބު [illegible]. އެއީ ޤަބުރުތަކަށް ޒިޔާރަތްކުރުން [illegible] [illegible] [illegible] އޭގެ ތެރޭގައި އެކަލޭގެފާނު ﷺ ގެ މި ޙަދީޘްޝަރީފް ހިމެނެއެވެ:

«نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ، فَزُورُوهَا».

"ތިމަންކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ޤަބުރުތަކަށް ޒިޔާރަތްކުރުން ނަހީކުރެއްވީމެވެ. ފަހެ ([illegible]) ތިޔަބައިމީހުން ޤަބުރުތަކަށް

---

[1] މި ޙަދީޘް ނަޤުލުކުރެއްވީ އަތް-ތިރްމިޛީ، ނަންބަރު (314) ގައި، ޞައްޙަ ސަނަދަކުންނެވެ.

ޒިޔާރަތްކުރާނެވެ."[1].

އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ އަވަހާރަވުމަށްފަހު، އެކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ސަލާމްދެއްވުމަށް ދެންނެވުމުގެ މާތްކަމުގެ މައްޗަށް، އެކަލޭގެފާނު ﷺ ގެ މި ބަސްފުޅު ދަލީލުކުރެއެވެ:

«مَا مِنْ أَحَدٍ يُسَلِّمُ عَلَيَّ، إِلَّا رَدَّ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيَّ رُوحِي حَتَّى أَرُدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ».

"އެއްވެސް މީހަކު ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ސަލާމްކޮށްފިނަމަ؛ އޭނާއަށް ސަލާމްގެ ޖަވާބުދެއްވުމަށްޓަކައި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ފުރާނަފުޅު ތިމަންކަލޭގެފާނަށް الله ޢައްޒަ ވަޖައްލަ އަނބުރާ ރައްދުކުރައްވައިގެން މެނުވީ ނޫނެވެ."[2].

* އަދި އަންހެނުން އެކަލޭގެފާނު ﷺ ގެ ޤަބުރުކޮޅަށް، އަދި އެހެން މުސްލިމުންގެ ޤަބުރުތަކަށްވެސް ޒިޔާރަތްކުރުން ޝަރުޢުވެގެން ނުވެއެވެ. ދެން ހަމަކަށަވަރުން ޤަބުރުތަކަށް ޒިޔާރަތްކުރުން ޝަރުޢުވެގެންވަނީ ފިރިހެނުންނަށެވެ. ދެންފަހެ އަންހެނުން ޤަބުރުތަކަށް ޒިޔާރަތްކުރުން ވަނީ ނަހީކުރެވިފައެވެ. އެގޮތުން އިބްނު ޢައްބާސް رضي الله عنهما ވިދާޅުވިއެވެ:

«لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَائِرَاتِ الْقُبُورِ، وَالْمُتَّخِذِينَ عَلَيْهَا الْمَسَاجِدَ وَالسُّرُجَ».

«ޤަބުރުތަކަށް ޒިޔާރަތްކުރާ އަންހެނުންނާއި، އަދި އެ ޤަބުރުތަކުގެ މަތީގައި މިސްކިތްތަކާއި ބައްތިތައް ޖަހާ މީހުންނަށް الله ގެ

---

[1] މި ޙަދީޘް ނަޤުލުކުރެއްވީ މުސްލިމް ނަމްބަރު 977 ގައެވެ.

[2] މި ޙަދީޘް ނަޤުލުކުރެއްވީ އަޙްމަދު، މުސްނަދު (10815) ގައި، ޙަސަން ސަނަދަކުންނެވެ.

ރަސޫލާ ﷺ ލަޢުނަތް ލައްވައިފައެވެ»[١]، އަދި އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ:

«أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَعَنَ زَوَّارَاتِ الْقُبُورِ».

«ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ، ޤަބުރުތަކަށް ގިނަގިނައިން ޒިޔާރަތްކުރާ އަންހެނުންނަށް ލަޢުނަތް ލައްވައިފައެވެ.»[٢].

* އަދި އޭނާގެ ދަތުރުން ހަމައެކަނި ޤަބުރުކޮޅަށް ޒިޔާރަތްކުރުމަށް ނިޔަތްގަނެގެން، ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޤަބުރުކޮޅަށް ޒިޔާރަތްކުރުމަށްޓަކައި ދަތުރުހަދައިގެން ދިއުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ. އެކަމަކު އޭނާގެ ދަތުރުން ނިޔަތްގަންނަ ހުރީ، މިސްކިތަށް ޒިޔާރަތްކުރުމާއި އަދި އެތަނުގައި ނަމާދުކުރުމެވެ. ދެން އޭނާ މަދީނާގައި ޤަރާރުވެއްޖެ ހިނދު، އޭނާއަށް ޤަބުރުކޮޅަށް ޒިޔާރަތްކުރުން ޝަރުޢުވެގެންވެއެވެ. އަދި މަދީނާގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން، އެތާނގެ ވަޒަންވެރިންނަށް އެކަން ޝަރުޢުވެގެންވާ ހަދައިންނެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ މި ބަސްފުޅަށްބަލައެވެ:

«لَا تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ: مَسْجِدِي هَذَا، وَمَسْجِدِ الحَرَامِ، وَمَسْجِدِ الأَقْصَى».

"ތިން މިސްކިތަށްޓަކައި މެނުވީ ދަތުރުހަދައިގެން ނުދެވޭނެއެވެ: ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މި މިސްކިތާއި، މަސްޖިދުލް-ޙަރާމާއި، އަދި

---

[1] މި ޙަދީޘް ނަގުލުކުރެއްވީ އަބޫ ދާވޫދު، ނަންބަރު (3236) ގައި، އަދި އަލް-ތިރްމިޒީ، ނަންބަރު (320) ގައި، އަދި އަލް-ނަސާއީ، ނަންބަރު (2043) ގައެވެ.

[2] މި ޙަދީޘް ނަގުލުކުރެއްވީ އަލް-ތިރްމިޒީ، ނަންބަރު 1056 ގައެވެ. އަދި އިބްނު މާޖާ، ނަންބަރު 1576 ގައި، ޙަސަން ސަނަދަކުންނެވެ.

މަސްޖިދުލް-އަޤްޞާއެވެ."[1].

ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޤަބުރުފުޅަށާއި، އެކަލޭގެފާނުގެ ދެ ސަޙާބީން رضي الله عنهما ގެ ޤަބުރުކޮޅަށް ޒިޔާރަތްކުރާއިރު ޝަރުޢުވެގެންވާ އަދަބުތައް.

ޒިޔާރަތްކުރާ މީހާ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޤަބުރުކޮޅުގެ ކުރިމަތީގައި، އެ ޤަބުރުކޮޅަށް ކުރިމަތިލައިގެން ހުއްޓާނީއެވެ. ދެން އަދަބުވެރިކަމާއި އަޑު މަޑުކުރުމާއެކު، މިހެން ކިޔަމުން ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ މައްޗަށް ސަލާމްގޮވާނީއެވެ: "السلامُ عليك يا رسول الله، ورحمة الله وبركاته" (މާނައީ: އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ސަލާމް ހުއްޓެވެ. އަދި الله ގެ ރަޙްމަތާއި [illegible] ބަރަކާތްތައް ހުއްޓެވެ). އަދި އޭގެ އިތުރަށް މިފަދައިން ބުނެފިނަމަ: "أشهد أنك قد بلغت الرسالة، وأديت الأمانة، ونصحت الأمة، وجاهدت في الله حق الجهاد" (މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ރިސާލަތު ފޯރުކޮށްދެއްވައި، އަމާނާތް އަދާކުރައްވައި، އުއްމަތަށް ނަޞޭޙަތްތެރިވެދެއްވައިން، الله ގެ މަގުގައި ހައްޤު ޖިހާދުން ޖިހާދުކުރެއްވިކަމަށް އަޅު ހެކިވެމެވެ.) [illegible] [illegible] މައްސަލައެއް ނެތެވެ. އެހެނީ މި ހުރިހާ ކަމެއްވެސް ޞައްޙަކަމުގައިވާތީއެވެ.

ދެން އަބޫބަކުރު އަލް-ޞިއްދީޤު رضي الله عنه ގެ ޤަބުރުފުޅަށް ކުރިމަތިލައިގެން ވުމަށް ކަނާތްފަރާތަށް ފަހަތަށް އަޅާފައި ދެން މިހެން

---

[1] މި ޙަދީޘް ނެރުއްވި އަލް-ބުޚާރީ، ނަމްބަރު 1189 ގައެވެ. އަދި މުސްލިމް، ނަމްބަރު 1397 ގައެވެ. އަދި މިލަފްޒުވަނީ މުސްލިމުގައެވެ.

ކިޔާނީއެވެ: (السلام عليك يا أبا بكر الصديق، السلام عليك يا خليفة رسول الله ﷺ رضي الله عنك وأرضاك، وجزاك عن أمة محمد ﷺ خيرًا) (މާނައީ: އޭ އަބޫބަކުރު އައް-ޞިއްދީޤުވެ! ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ސަލާމް ހުއްޓެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ ޚަލީފާއެވެ! ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ސަލާމް ހުއްޓެވެ. الله ކަލޭގެފާނަށް ރުއްސެވުންދެއްވައި، އަދި ކަލޭގެފާނު ރުއްސަވައިދެއްވާނީއެވެ. އަދި މުޙައްމަދު ﷺ ގެ އުއްމަތުގެ ފަރާތުން ކަލޭގެފާނަށް ހެޔޮ ޖަޒާ ދެއްވާނީއެވެ.)

ދެން އުމަރު ބްނު އަލް-ޚައްޠާބު رضي الله عنه ގެ ޤަބުރުފުޅަށް ކުރިމަތިވަޑައިގެން ވުމަށް ކަނާތަށް ފިޔަވަޅެއް އަޅާފައި މިހެން ކިޔާނީއެވެ: (السلامُ عليك يا عمر الفاروق رضي الله عنك وأرضاك، وجزاك عن أمة محمد ﷺ خيرًا) (މާނައީ: "އޭ އުމަރު އަލް-ފާރޫޤުވެ! ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ސަލާމް ހުއްޓެވެ. الله ތަޢާލާ ކަލޭގެފާނަށް ރުއްސަވާ، އަދި ކަލޭގެފާނު ރުއްސަވާނީއެވެ. އަދި މުޙައްމަދު ﷺ ގެ އުއްމަތުގެ ފަރާތުން الله ތަޢާލާ ކަލޭގެފާނަށް ހެޔޮ ޖަޒާ ދެއްވާނީއެވެ.")

އަދި އިބްނު އުމަރު رضي الله عنهما، ދަތުރުފުޅަކުން ވަޑައިގެންނަވާ ހިނދު، ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޤަބުރުފުޅު ދޮރަށް ވަޑައިގެންނަވައި ވިދާޅުވިއެވެ: «السلام عليك يا رسول الله، السلام عليك يا أبا بكر، السلام عليك يا أبتاه»

މާނައީ: "އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ސަލާމްހުއްޓެވެ. އޭ އަބޫބަކުރުވެ! ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ސަލާމްހުއްޓެވެ. އޭ ބައްޕާފުޅާއެވެ! ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ސަލާމްހުއްޓެވެ."

ދެން އެކަލޭގެފާނު އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވާނީއެވެ."[1].

ޤަބުރުގެ ޒިޔާރަތާއި ދުވަހުގައި ނުބިޔާ ހުއްޓެވެ. އަދި އެބަސްބަހުގައި ބޮސްވެސް ނުދޭނެއެވެ:

އިމާމް މާލިކު رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: "އޭނާ ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ސަލާމްގޮވައިލިނަމަ، ހުންނާނީ ޤަބުރުކާވަން ކުރިމަތީގައިހުންނެވެ. ޤިބްލައަކަށް ނޫނެވެ. އަދި ކައިރިވެ ސަލާމްގޮވާނީއެވެ. އަދި ޤަބުރުކާވެގައި އަތް ނުލާނެއެވެ."[2].

ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޤަބުރުމުބާރަކުގައި އަތްލުމާއި، ބޮސްދިނުމުގެ މަނާކަމަށް އިމާމުން އިއްތިފާޤުވެގެންވެއެވެ.

ޤަބުރު ކައިރީގައި ދިގުކޮށް މަޑުކުރުން ނުވާނެއެވެ. އޭގެ ބަދަލުގައި ސަލާމް ކޮށްލައި، ދެން އެނބުރި ދާނީއެވެ.

އިމާމް މާލިކު رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: "ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޤަބުރުކާވެ ކައިރީގައި ދުޢާކުރަން ހުއްޓުމަކީ ހެޔޮކަމެއް ނޫނެވެ. ނަމަވެސް އޭނާ ސަލާމްކޮށްލައި ދާނީއެވެ."[3].

އަދި ނަވަވީ رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: "އިބްނު ޢުމަރު ޤަބުރުތަކަށް ސަލާމް ގޮވާލުމަށްޓަކައި ވީއެވެ.. ޔަޢުނީ އެކަލޭގެފާނު ސަފަރާ ދަތުރާއި އައިސްފައި ނިމުމުން ޤަބުރުތަކާ ކައިރިއަށް ވަޑައިގެން މިހެން

---

[1] މި ރިވާޔަތް ނަޤުލުކުރެއްވީ އަލް-ބައިހަޤީ އަސް-ސުނަނުލް-ކުބްރާގައި، ނަމްބަރު (10271) ގައި ޞައްޙަ ސަނަދަކުންނެވެ.

[2] އަލް-ޝިފާ ލިލް-ޤާޟީ ޢިޔާޟް (2/ 199).

[3] އަލް-ޝިފާ ލިލް-ޤާޟީ ޢިޔާޟް (2/ 199).

ވިދާޅުވަނިކޮށް ދެކުނީމެވެ: "السلام على النبي ﷺ، السلام على أبي بكر، السلام على أبي"(މާނައީ: ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ މައްޗަށް ސަލާމެވެ. އަބޫބަކުރުގެ މައްޗަށް ސަލާމެވެ. ބައްޕާފުޅުގެ މައްޗަށް ސަލާމެވެ.) ދެން އެކަލޭގެފާނު އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވައިއެވެ."[1].

އަދި (ޤަބުރުކޮޅަށް) ޒިޔާރަތުގައި ބައެއް މީހުން ކުރާ ކަމެއްކަމުގައިވާ: އެކަލޭގެފާނު ﷺ ގެ ޤަބުރުކޮޅުގެ ކައިރީގައި އަޑުއުފުލުމާއި، އަދި އެތަނުގައި ކޮޅަށްހުރުން ދިގުކުރުމާ ފަދަ ކަންތައްތަކެވެ. ފަހެ އެއީ ޝަރުޢުވެގެންވާ ގޮތާ ހިލާފު ކަންކަމެވެ.

ރަސޫލާ ﷺ އަށް ނުވަތަ އެކަލޭގެފާނު ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް މަޚްލޫޤަކަށް، މަސްއޫލުވާ ގެނެސްދިނުމަށް، ނުވަތަ ގެއްލުނު ތަކެތި ހޯދައިދިނުމަށް، ނުވަތަ ބަލިމަޑުކަން ދުރުކޮށްދިނުމަށް، ނުވަތަ ދުޝްމަނުންގެ ކިބައިން ސަލާމަތްކޮށްދިނުމަށް، ނުވަތަ ފަދަ ކަމެއްގައި އެދުމަކީ، ނުވަތަ ޝަފާޢަތަށް އެދުމަކީ، ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން ކަމަކަށް ދުޢާކުރުމަކީ، ބޮޑު ޝިރުކުގެ ތެރެއިން ވާ ކަމެކެވެ. އެހެނީ، الله މެނުވީ އެހެން އެއްވެސް ފަރާތަކަށް ނުކުރެވޭނެ ޢިބާދަތެއް ކަމުގައިވާ ދުޢާ، އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކަށް ކުރުމަކީ ބޮޑު ޝިރުކުކަމެވެ. الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿وَقَالَ رَبُّكُمُ ٱدْعُونِىٓ أَسْتَجِبْ لَكُمْۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِى سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ٦٠﴾

---

[1] މި ރިވާޔަތް ނަޤުލުކުރީ އަލް-އާޖުއްރީ، ކިތާބުއް-ޝަރީޢާ (2374/5) ގައި، ނަންބަރު (1853) ގައެވެ.

މާނައީ: "އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރި ރައްބު ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންއިލާހަށް ދުޢާކުރާށެވެ! ތިމަންއިލާހު ތިޔަބައިމީހުންގެ ދުޢާ އިޖާބަކުރައްވާހުށީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންއިލާހަށް (ދުޢާކޮށް) އަޅުކަން ކުރުމަށް ކިބުރުވެރިވެގަންނަ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) ނިކަންހުރެ ނިކަމެތިވެގެންވާ ހާލު، އެއުރެން ނަރަކައަށް ވަންނާނެތެވެ." [ޣާފިރު: 60]، އަދިވެސް އެކަލާނގެ ސުބްޙާނަހޫ ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ:

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ تَدۡعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ عِبَادٌ أَمۡثَالُكُمۡۖ فَٱدۡعُوهُمۡ فَلۡيَسۡتَجِيبُواْ لَكُمۡ إِن كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ ١٩٤﴾

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން، الله ދޫކޮށް ތިޔަބައިމީހުން ދުޢާކޮށްއުޅޭ ފަރާތްތަކަކީ، ތިޔަބައިމީހުންނާ އެއްފަދަ އަޅުންތަކެކެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން އެފަރާތްތަކަށް ގޮވާ ދުޢާކޮށްބަލާށެވެ! ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންނީ ތެދުބުނާ ބަޔަކު ކަމުގައިވާނަމަ، އެފަރާތްތަކުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އިޖާބަދޭހުށިކަމެވެ!" [އަލް-އަޢުރާފު: 194]، އަދިވެސް އެކަލާނގެ -ޖައްލަ ޝާނުހޫ- ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ:

﴿وَأَنَّ ٱلۡمَسَٰجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدۡعُواْ مَعَ ٱللَّهِ أَحَدٗا ١٨﴾

މާނައީ: "އަދި މިސްކިތްތައް ވަނީ الله އަށެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން الله އާއެކު އެހެން އެއްވެސް ފަރާތަކަށް (އަޅުކަންކޮށް) ދުޢާ ނުކުރާށެވެ!" [އަލް-ޖިންނު: 18].

ޤަބޫލު ކަލޭގެފާނު الله އަށް ދުޢާ ނުކުރާނަމެވެ. ދަންނަވާ، އަޅާ

ދުޢާކުރަން ބޭނުންވެއްޖެނަމަ ޤަބުރަށްވުރެ ކުރިއަށްޖެހި، ޤިބުލައަށް ކުރިމަތިލައި ދުޢާކުރާނީއެވެ. އަދި ދުޢާކުރުމުގައި ޤަބުރަށް ކުރިމަތިނުލާނެއެވެ.

އަދި އިމާމް މާލިކު رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: "ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޤަބުރުކޮޅުގެ ކައިރީގައިހުރެ ދުޢާކުރުވޭނެކަމަށް އަހަރެން ނުދެކެމެވެ."

މިސްކިތަށް ވަންނަ ހިނދު ނުވަތަ ނުކުންނަ ހިނދުގައި ޤަބުރުކޮޅަށް ހިނަހިނައިން ގޮސް އައިސްއުޅުން، މަދީނާގެ އަހުލުވެރިންނަކަށްވެސް އަދި ބޭރުން ޒިޔާރަތްކުރާ މީހުންނަކަށްވެސް ޝަރުޢުވެގެން ނުވެއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ޤަބުރު އީދެއް ކަމުގައި ހެދުމުގެ ތެރެއިން ވެދާނެކަމަށް ބިރުވެތިވެވެއެވެ.

އަދި الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ވަނީ އެކަން މަނާކުރައްވައިފައެވެ. އެކަމާގުޅޭގޮތުން ޙަދީޘްކުރައްވައެވެ:

«لَا تَتَّخِذُوا قَبْرِي عِيدًا، وَلَا تَجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قُبُورًا، وَحَيْثُمَا كُنْتُمْ فَصَلُّوا عَلَيَّ، فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ تَبْلُغُنِي».

"ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ޤަބުރު، އީދެއްގެ ގޮތުގައި ނުހައްދަވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެތައް ޤަބުރުތަކެއްގެ ގޮތުގައި ނުހައްދަވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ވި ކޮންމެތާކުވެސް، ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ޞަލަވާތް ކިޔާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުންގެ ޞަލަވާތް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ފޯރާނެއެވެ."[1].

---

[1] މި ޙަދީޘް ނަގާފައިވަނީ އަޙްމަދު، މުސްނަދު (8804) ގައި، ޙަސަން އިސްނާދަކުންނެވެ.

"لا تتخذوا قبري عيدًا" ގެ މާނައަކީ؛ ވަކި ހާއްޞަ ވަގުތެއްގައި ނުވަތަ ޙާލަތެއްގައި އެތަނަށް ތަކުރާރުކޮށް ޒިޔާރަތްކުރުމެވެ. މިސާލަކަށް ކޮންމެ ދުވަހަކު، ނުވަތަ ހަފްތާއަކު، ނުވަތަ މަހަކު ޒިޔާރަތްކުރުން ހާއްޞަކުރުމެވެ. ނުވަތަ ވަކި ޙާލަތެއް ވުޖޫދުވާރިނދު ޒިޔާރަތްކުރުން ހާއްޞަކުރުމެވެ. އަދި ބުނެވިފައިވެއެވެ: އެބަހީ، ތިޔަބޭފުޅުން އެއްވެއުޅޭ މޫސުމެއްގެ ގޮތުގައި އެތަން ނުހަދާށެވެ[1].

އަދި އިމާމް މާލިކު رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: "މަދީނާގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން، މިސްކިތަށް ވަދެ ނުކުންނަ މީހާގެ މައްޗަށް ޤަބުރުޝަރީފް އަރިހުގައި މަޑުކުރުން ލާޒިމުވެގެންނެއް ނުވެއެވެ. އެކަން ހާއްޞަވެގެންވަނީ ހަމައެކަނި ބިދޭސީމީހުންނަށެވެ."[2].

އަދި އިބްނު ތައިމިއްޔާ رحمه الله ވިދާޅުވެފައިވާ "އެކަންވަނީ ހަމައެކަނި ބިދޭސީމީހުންނަށެވެ." މި ބަސްފުޅުގެ މުރާދަކީ [illegible] ޒިޔާރަތެވެ. ވަދެނުކުންނަ ކޮންމެ ފަހަރަކު ޤަބުރުޝަރީފަށް ޒިޔާރަތްކުރުމެއް ނޫނެވެ.

ސަލާމުކުރާ ދިމާ [illegible]، [illegible] ދިމާގައި ނުވަތަ [illegible] ދިމާގައި [illegible] [illegible] [illegible] ބާއްވައިގެން [illegible] [illegible] ދިމާގައި [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] ބިދުޢަތެވެ. އަދި އެހީ الله ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] ބިދުޢަތެވެ.

---

[1] ބައްލަވާ: އަލް-ރައްދުޢަލާ-އަލްބަކްރީގެ އަލް-މުޚްތަޞަރު (ސ: 594)، އަދި އަލް-ޝައުކާނީގެ ޝަރްޙު-އަލް-ސުދޫރު ބިތަޙްރީމި ރަފްޢިލް-ޤުބޫރި (ސ:16).

[2] އަލް-ޝިފާ ލިލް-ޤާޟީ ޢިޔާޟް (2/ 204)، އަލް-މަދްޚަލް ލިއިބްނިލް-ޙާއްޖް (1/ 262).

ބައެއް މީހުން ކަންތައްކުރާ ފަދައިން، ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ މައްޗަށް ސަލާމްގޮވުމަށްބަލައި މާ ދުރުން ޤަބުރުކޮޅަށް ކުރިމަތިލައިގެން ނުވާނެއެވެ. އެހެނީ އެއީ ޞަޙާބީން رضي الله عنهم އާއި، އަދި ހަތަރު އިމާމުންނާއި އެނޫންވެސް ހެޔޮވެގެންވާ ސަލަފުން ކުރައްވާފައިވާ ކަމެއް ނޫނެވެ.

ދުޢާއަކުން ނުވަތަ ޤުރުއާން ކިޔެވުމުން އަދި އެފަދަ ކަމަކުން، ކޮންމެ ފަރާތަކުން ކަމުގައިވިޔަސް ޝަރުޢީގޮތުން ޤަބުރުކޮޅަށް ކުރިމަތިލުމަކީ ނުވެއެވެ. ފަހު މިކަމަކީ ވިސް، އާދޭ ކުރިން ބޭނުންފުޅުވާ ފަދަ އަރަން އުފައްދާފައިވާ ކަންތަކުގެ ތެރެއިން ބިދުޢަތެއްކަމުގައި ވެއެވެ. އަދި މުސްލިމުންނަށް، الله އިޚްލާޞްތެރިކަމާއެކު ޢިބާދަތް ކުރުމުގައި އެދެވޭނެ ކަމެއް ނޫނެވެ. އިމާމު މާލިކު رحمه الله ވަނީ މިފަދަ ކަންކަމަށް އިންކާރުކުރައްވާފައެވެ. އަދި ވިދާޅުވެއެވެ: "މި އުއްމަތުގެ ފަހުކޮޅު އިސްލާހުވާނީ ކަމަކުން މެނުވީ، އެއީ ފުރަތަމަ ބައި އިސްލާހުވި ގޮތުންނެވެ."[1].

ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ސަލަވާތް ދަންނަވާ ވަގުތު، ފުރަގަސް ނަގުމާއި ވަގުތުދިން ގައިވާކަން ދައްކަން އުޅުމުގައި މަޝްހޫރުވެފައެވެ.

އަހަރުމެންގެ ނަބިއްޔާ މުޙައްމަދުގެފާނާއި، އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުވަންތައާއި އަޞްޙާބުބޭކަލުންނަށް الله ބަރަކާތާއި ސަލާމް ލައްވާށިއެވެ.

وصلى الله وسلم على نبينا محمد وعلى آله وصحبه وسلم

---

[1] މަޖްމޫޢު ފަތާވާ އިބްނު ބާޒް: (16/ 110).

ފިހުރިސްތު

މަސްޖިދުއް ނަބަވީގެ އިތުރު މާތްކަމާއި އަދަބުތަކާއި، އަދި
ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޤަބުރުފުޅާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ދެ ސާޙިބުން رضي
الله عنهما ގެ ޤަބުރުފުޅަށް ޒިޔާރަތްކުރުމުގެ ޙުކުމްތައް..........2

މުޤައްދިމާ..............................2

ފުރަތަމައަށް: މަސްޖިދުއް ނަބަވީގެ މާތްކަންތައް..........3

ދެވަނައީ: ޝަރަފުވެރި މަސްޖިދުއް-ނަބަވީއަށް ޒިޔާރަތްކުރުން
އެދެވި މުސްތަޙައްބުކަން.......................6

ތިންވަނައީ: މަސްޖިދުއް-ނަބަވީއަށް ޒިޔާރަތްކުރުމުގެ އަދަބުތައް
7....................................

ހަތަރުވަނައީ: ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޤަބުރުކޮޅާއި، އެކަލޭގެފާނުގެ ދެ
ސަޙާބީން رضي الله عنهما ގެ ޤަބުރުކޮޅަށް ޒިޔާރަތްކުރުމުގެ
ޙުކުމްތަކާއި އަދަބުތައް........................ 19

* * *

dv492v1.0 - 02/11/2026

حرمين

رئاسة الشؤون الدينية
بالمسجد الحرام والمسجد النبوي

رسالة الحرمين

Message of The Two Holy Mosques

Guidance content for the visitors of the Holy Mosque and the Prophet's Mosque in languages.